Autor Vlatko Silobrčić
Srijeda, 26 Studeni 2014 09:17

MOGUĆA NAČELA POLITIKE SUFINANCIRANJA ZNANSTVENIH I ZNANSTVENO-STRUČNIH ČASOPISA U HRVATSKOJ

Moram, odmah na početku napisati da tekst koji je pred Vama pišem kao privatna osoba. Da objasnim: premda sam predsjednik Povjerenstva za izdavačku djelatnost MZOS-a, misli koje ću navesti nisu nužno gledišta Povjerenstva; samo sam ja odgovoran za njih.

Primarne su znanstvene periodične publikacije (časopisi) putovi kojima se razmjenjuju znanstvene informacije. To osobito vrijedi za prirodne znanosti, dok u humanističkim i društvenim znanostima takvu ulogu mogu imati i neperiodične publikacije. Budući da je znanost prototip za međunarodnu djelatnost, razmjena znanstvenih informacija mora biti međunarodna. To znači da se znanstvenom publikacijom može smatrati samo onu koja se uključuje u (ili uspostavlja) međunarodne tokove razmjene znanstvenih informacija, koja je dakle dostupna svjetskoj znanstvenoj javnosti.

U Hrvatskoj je ukupna znanstvena produkcija veoma skromna u usporedbi sa standardima u razvijenim znanstvenim zajednicama, pa čak i u usporedbi sa stanovitim svjetskim prosjecima. U nekoliko se obavljenih istraživanja pokazalo da je postotni udio hrvatskih znanstvenika među znanstvenicima u svijetu dvostruko veći od postotnoga udjela njihovih objavljenih članaka među člancima u svjetskim bazama podataka. Čak i kad hrvatski znanstvenici objavljuju u prestižnim svjetskim časopisima, njihovi se članci citiraju manje od prosjeka citiranja svih članaka u istom časopisu. Može se stoga postaviti pitanje, kolika je „potencijal znanosti“ u nas, i koliki je broj znanstvenih časopisa nužan da znanstvene informacije nastale u Hrvatskoj predoči svjetskoj znanstvenoj javnosti. To je pitanje posebno relevantno ako ga se dovede u vezi sa činjenicom da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH sufinancira veliki broj hrvatskih znanstvenih i znanstveno-stručnih časopisa, te onih za populariziranje znanosti. Novac za to dolazi iz proračuna (dakle od poreznih obveznika) i iznosi približno oko 10 milijuna kuna godišnje. Za taj se novac za 2012. godinu natjecalo 225 znanstvenih i znanstveno-stručnih časopisa.

Svatko onaj tko se nađe na položaju da odlučuje o raspodjeli toga novca, mora se zapitati, ako ima odgovornosti za trošenje javnoga novca, kako racionalno i u općem interesu raspodijeliti ta sredstva. Pri tomu su, po mome uvjerenju, bar dva načela presudna za odluke. Jedno je

usklađenost uloge časopisa s njegovom osnovnom funkcijom. Drugo je pitanje stvarnih troškova izdavanja takvog relevantnog časopisa. Možda je ovdje mjesto da kažem da nikako takvu politiku racionalnoga sufinanciranja ne bi trebalo razumjeti kao cenzuru ili reguliranje tko i kakav časopis smije u Hrvatskoj izdavati. Riječ je samo o tomu koliko je opravdano da se stanoviti časopis sufinancira novcem hrvatskih poreznih obveznika.

Ja mislim, u skladu s prvim načelom, da je uvrštenje kojega hrvatskog znanstvenog časopisa u svjetske baze podataka jasan pokazatelj da je sadržaj toga časopisa dostupan svjetskoj znanstvenoj javnosti. Drugim riječima, postiže svoju osnovnu zadaću komuniciranja s tom javnošću. U svakom slučaju, neupitna je njegova „vidljivost/dostupnost“. Ne tvrdim, jer za to nemam dokaza, da je to dokaz njegova kvaliteta, ali jest dokaz ispunjavanja njegove osnovne zadaće. Isto tako ne vjerujem da bi recenziranje časopisa u Hrvatskoj bila stvarna alternativa pri odlučivanju o sufinanciranju. Jednostavno ne vjerujem da bi recenzija kojega časopisa, obavljena u Hrvatskoj, bila objektivnija od one koju obavljaju svjetske baze podataka. Naime, i inače smatram da je prava nepristrana recenzija u znanosti u Hrvatskoj samo rijetka iznimka.

Drugo načelo, ono racionalnih troškova izdavanja časopisa, zahtijeva još manje eksplikacije jer je samo po sebi jasno da trošenje proračunskog novca mora biti odgovorno. Kako bi se uopće moglo opravdati da koji časopis prima više novca nego što mu treba i da tako zarađuje! Moramo se samo dogovoriti što su prihvatljivi troškovi izdavanja. Ja mislim da su to ovi: tisak (nove tehnologije), komuniciranje s recenzentima i autorima, priprema za tisak (lektura, tehničko uređivanje, administrativni poslovi), te distribucija časopisa. Honorari autorima, recenzentima i urednicima nisu uobičajeni u svijetu i bilo bi ih nemoguće opravdati. Pri traženju proračunskoga novca, čaopisi bi morali navesti stvarne troškove, a svako bi namjerno predočavanje pogrešnih brojaka trebalo sankcionirati.

Naveo sam samo dva presudna načela. Oba su ta načela ušla u Kriterije za sufinanciranje časopisa u 2012. godini. I po njima se postupalo. Drugi su detalji više stvar tehnike i prikladne provedbe. Dosljedna primjena tih dvaju načela mogla bi biti dostatna da se novac hrvatskih poreznih obveznika odgovorno troši, a da istodobno hrvatska znanost ima načina da se prezentira svijetu i sa svojim časopisima.